

כל מפעלו הספרותי של המחבר לא בא אל אלא לקיים את הנדר הזה, והוא מיטיב לקיימו באמצעים המצוינים העומדים לרשותו, המש" וויס את הממד האמנותי לעדות שהוא מוסר.

דווקא משום כך יש להצטער, כמדומה, על שב"שלב" האחרון שהוסיף לספרו, Wieder-gutwachsung ("התפייסות"), הוא בא להגיב תגובה, פובליציסטית ביסודה, שאמצ" עיה האמנותיים מסייעים למעשה להטעים את אפיה ה"דמאוגי", נגד הסדרה השילומים עם גרמניה. אפשר, אמנם, שאף בכך לא ביקש אלא, "להיות לקול" לנשמדים ולטבור חים, אבל בכך לא חיוק את פעימת "שעונג" אלא החלישה...

ש ע ר י ע ז ה

... ואמרוזקנתו ממשיכה בלשונה המיור הדת לה, שהיה בה שטף של מלים בדויות ושעשועי לשון-נופל-על-לשון, ואילו דיברה עברית היו דבריה נשמעים בערך כך:

כל ימיה אָתי כמו המיועדת לך, ופתאום בא הכספן והזהבן, הממומן הרבה מבתי הרושת מעשנן שלו בהרבה ארובות, והיא כבר מכסיפה לה עיניה, כמו הסוד מית שאינה רואה הטוב לה תמיד מקרוב אצלה בבית-אביה סימן-טוב, ומזהיבה אזניה ומאטימה אותן ופונה ערפם לש" מור לה לטוב-ולחסד, בתוך-התוכים שלה. (שערי עזה, ע' 48).

עד כאן לשון "המיוחדת" לזקנה יהודיה סטאגבולית, "אילו דיברה עברית". ועתה, משהו מרית-לשונו ובינת-שיחו של אורח תל-אביב, בעל-ב'עמיו, עשיר מופלג למדי, שאף הוא מוצאו מתורכיה:

הכרה הוא שנהזור לישראל דוקא עכשיו, ששם המובחרים שבהופיטאל והסאנא-טואר והמשוברים שברופאים, שנמלטו מכף הצורר, מברלין ומוינה, ונשתקעו בישראל ומכהנים בבתי-המרפא המודרן, וכלל אין לסמוך על הרופאים כאן בארץ הזאת, שאין לה קידמה. (שם, ע' 63).

... למול עיניך פורץ ומתאבך מתוך מעשנת-הקרימאטוריון עשן סמיד, דשן, פתוך-רשביבים. הוא צונח ונח על-פני כביש-המחנה הארוך, מתפשט למרגלך- תיהן של רחבות-המיפקד. נדמה לך: השרופים הנה חזרו ובאו מתוך שיגרה להתייצב בשורה לספירת-הערב. חומות- התיל יוקדות באדמומית השקיעה... קווים מלובנים. הם מתמשכים נוכח עיניך, משרוטים על האופק כמלוא הדף שורות שורות של תווים, עם מגדלי-המשמר כמפתחות מוסיקליים בשוליהם — קומפוזיציה אושוויץ.

או שורות-מספר בלבד מן ה"שלב" הנפלא בליריותו הזכה, "ברית בין הפירורים":

פירור אחד ממנת-הלחם שלי הותרתי היום בשבילך. ראי, אהובה, הנה הוא מונח על כף-ידי כבתוך קערית של בדולח — ליל מעל אושוויץ.

... איך עתה, אהובה?

אולי, כמוני, יושבת את עכשיו, אי-שם במחנה-נשים גרמני, על קרשיה של מאורה, וכמוני מביטה גם את על פירורי הלחם אשר בכף ידך; כי היום, יותר מכל הימים, כלתה נפשך אלי, ואמרת: הנה פירורי-הלחם זה קודש יהיה לאהובי?

... קומי, נצאה, אני פה, ואת באשר את, ונעמוד שנינו יחד בעלטה של אותם שמי-אושוויץ. אהבתנו תעבור בין שני פרוורי-הלחם והיא תחליפם זה בזה על כפות-ידינו. את תאכלי את שלי, ואני אוכל את שלך —

נדר נדר ק. צטניק עם שיהוררו ממחנה- המוות, כפי שהוא מעיד בעצמו (ע' 91):

"באפרכם, החבוק בזרועותי, אני נשבע להיות לכם לקול; לכם, ולקאצט האילם והמאזכל. לא אחדל מלספר בכם עד כלות נשימתי האחרונה. כה יעזור לי אלוהים. אמן".

* ק. צטניק: השעון אשר מעל לראש; מוסד ביאליק, ירושלים, 1960; 102 עמ'.

את השם קיבלנו, בחסד ולא בזכות, והם הנופלים עליו, ישמרו השם, והמה — פורצייהשערים־לעתיד־לבוא. כך קוראים להם". (ע' 160).

למה נרבה דברים עוד? — שוב אין לנו אלא לשבח ולהודות לאדון־הכל, התולה ארץ על בלימה, שחנן את המספרת בינה ודעת, ונתן לה אנשים ליטול מהם את נשמת־אפם ולעשותם לה "טיפוסים", ונתן לה צחצחות־לשון כאחד האריות (או האשלים... שבח בורה, והעמיד עליה הוצאת־ספרים שתזכה את הרבים בפרי־רוחה, וזימן לה פורסי־פרסים לזכותה בפרס, ואפילו קוראים זימן לה שיגרסו שניהם באגוז זה. כי לעולם חסוד.

ב. מ.

הבנות חזרו הביתה

עורכו הוותיק של המדור הספרותי ב"דיעות אחרונות" כינס בכרך זה ששה מחזות, "מחזונים" ומערכונים, שנתחברו, כפי הנראה, משך תקופת־זמן לא קצרה, ויש בהם התקדמות מפורשת לעומת מספר נסיונות קודמים שעשה בשטח המחזאות. חבל רק שאין להגדיר התקדמות זו אלא כ"יחסית" בלבד.

נוף העלילה והבעיות של שש היצירות מגוון הוא ורב־פנים. יש בו מצבים "עדינים" שפינור־בינה; לבטי־ימים ואי־הבנות על רקע ההווי של מושבות ותיקות; מלחמתה של אשה לקיום של עיריות בלתי־תלויה; נפתולי הסתגלות של "עולים חדשים" מזרח־אירופים בשיפון שבקצווי כרך, כמו גם התרוצצות נפשית של דור מלחמת־48. לאחר הקרבת; ואפילו מלחמת־קיום (גדושת רמוזי סמל, דקים כקורת־בית־הבד) של אי בודד של ציביליזציה "וינאית" — בית־קפה שקט, ארכאי, של קפה־הפוך, עוגות־שטרודל ועתוני־בוקר, מאטבים במסגרות חזון דקות" — בתוך שאון־קריה, מול שצף־נחשולים של "היהא" ואספרסו וחמרגות גסה, בולענית ושתלטנית.

מכאן, הבה נעבור למבעים של "פסיכולוגיה נשיית":

שומעת רבקה צעקת־לבה של אחותה ומנמיכה קולה, כדי להפנים דבריה ולהגבירם:

"אצלך, בפנים, מה־יש־לך־מה? כלום אין לך! במקום שתהיה לך הנעימות, והדם בעורקים כמו תוסס וגוֹאָה, והאברים שלך כמו נחלים־נחלים, וכמו... כמו מפפים לך ומחלחלים בסתר... ובכזאת עדינות... שכולה לב ורחמים... והרבה ברכה... מה יש לך מכל זה? כלום אין לך! כלום!" (ע' 186).

ואם אין די לנו בזה, תוסיף אותה רבקה ותטעימנו עוד מייני־הרקת, סמוך אחרי־כן:

"חסר לך הרבה!... חסר לך רקות הול־מות כקורנסים, תנוכים שיהיו מתקרעים לך באזניך, חסר לך חזה שיהיה מדחק עצמו ומפרק ומודקר לצאת מביתו... שאין הוא נוקף לך בתשוקה, אלא בחובה ובצער... זה מרגישים אצלך, אפילו את מערמת על עצמך רבידים־רבידים של כסף וזהב!" (ע' 187).

ולקינות הסעודה, ולתיבולה, לזירוז העיכול ולמרבה ההנאה, משהו טב־הרחחה של "ציר־נת". בלי זה, סוף־סוף, אי־אפשר. הנה, לדוגמה:

"אהא", מסייעו יחזקאל ברכה בקולו המנוגן, "יש אחד שעל חמש הגבעות, שם הוותיקים ומחוק־לארץ. וזה השני, של הצעירים, הצברים, רואים ממנו הגבול... הם, אמר לנו המדריך שלנו, כמו שמשון הנושא על שכמו שערים של עזה, הם ולא אנחנו. שאנחנו רק

* שושנה שרירא: שערי עזה; רומן; עם עובד / ספריה לעם, 1960; 261 עמ'.

** אשר נהור: הבנות חזרו הביתה; ששה מחזות ומערכונים; הוצאת קרית־ספר, ירושלים, 1960; 288 עמ'.